

המודל הפשוט לקריאה: התקדמות ורשמים כוזבים | תקציר

מאמר¹

המודל הפשוט לקריאה (The simple view of reading: SVR) הינו תחום מחקר רחב העוסק בהבנה ובהערכת יכולת הקריאה. על פי גישה זו, הבנת הנקרא הינה תוצר של שני תהליכים בסיסיים: פענוח מילים והבנה שפתית. יכולת הקריאה של אדם תיקבע בהתאם לרמתו בשני התהליכים הללו והקשר ביניהם. כלומר, כדי להבין טקסט, על הקורא להצליח לפענח את המילים הכתובות ולזהות אותן, וכן להבין את המשמעות השפתית שלהן כמבטאות רעיונות. אם אחד מהתהליכים הללו חלש, היכולת של הקורא להבין את הטקסט תהיה מוגבלת.

בעוד שפענוח והבנה שפתית קשורים שניהם להבדלים בהבנת הנקרא, חוזק הקשר שלהם להבנת הנקרא משתנה בהתאם לגיל. בכיתות בית הספר היסודי, יכולות פענוח מסבירות את רוב ההבדלים בהבנת הנקרא, בעוד שבכיתות גבוהות יותר, ההבנה השפתית היא זו המסבירה את השונות בקרב תלמידים. אין זה מפתיע כי עבור ילדים שנמצאים בשלב רכישת הקריאה, יכולת הפענוח היא בעלת ההשפעה הגדולה ביותר על הבנת הנקרא. המעבר לדומיננטיות של ההבנה השפתית מגיע כאשר הפענוח נעשה מהיר ואוטומטי, וגורמים נוספים כגון: אוצר מילים, דקדוק ויכולת שיח מתחזקים. השלב הזה מסתיים לרוב בכיתה ג' או ד' עבור ילדים עם התפתחות תקינה, והגיל משתנה בין שפות אורתוגרפיות² שקופות יותר ופחות. ככל שהשפה שקופה יותר מבחינה אורתוגרפית, כך שלב הפענוח נרכש בשלב מוקדם יותר בקרב הילדים והופך להיות אוטומטי מהר יותר.

מחקרים קודמים גילו שאוצר מילים, דקדוק, ושיח בין ילדים בגיל הגן ניבאו הבנת שפה בכיתה ג', שקשורה להבנת הנקרא בכיתה ג'. ההשלכות של ממצאי מחקרים אלו הן שלצורך זיהוי מוקדם של ילדים בסיכון לכלל מגוון לקויות הקריאה, מבחני מיפוי ראשוניים צריכים לכלול מדדים של שפה דבורה וגורמים המנבאים יכולת פענוח. בנוסף, מחקרים הראו כי פעמים רבות

1 Catts, H. W. (2018). [The simple view of reading: Advancements and false impressions](#). Remedial and Special Education, 39(5), 317-323.

2 אורתוגרפיה שטוחה/שקופה (כמו עברית מנוקדת) היא שפה בה קיים קשר גרפי-פונמי ישיר, בעוד שבאורתוגרפיה עמוקה (כמו עברית לא מנוקדת) הקשר הגרפי-פונמי אינו חד-חד ערכי.

תלמידים עם לקויות קריאה, יראו קשיים בתחומים שונים מעבר לקשיים שפתיים, כגון: קשיים בזיכרון עבודה, קשיים בהסקת מסקנות וידע עולם נמוך.

מחקרים שונים הראו צורך בהוספת מדדים כמנבאים יכולת הבנת הנקרא, כגון מדד שטף (שיום מהיר), מדד של אוצר מילים וקריאת מילים בודדות. שונות זו בין המחקרים נובעת מהגיל בו בדקו את הילדים, כיוון שבגילים שונים מתפתחות יכולות שונות ובהתאם לכך המבחנים המנבאים בצורה הטובה ביותר ישתנו גם הם.

חוקרים אחרים טוענים כי מלבד הבדלים אינדיבידואליים ביכולות קוגניטיביות בין קוראים המשפיעות על הבנה, ישנם הבדלים גם באופן בו הקוראים עושים שימוש ביכולותיהם כדי להתמודד עם טקסטים שונים למטרות קריאה שונות. הם טוענים כי מאפיינים שפתיים של שיח משפיעים על ההבנה, ומצאו עדות להשפעה ברמת הטקסט וברמת האינדיבידואל כמשפיעים על הבנת הנקרא.

מגבלות המודל: רשמים כוזבים (False Impressions)

למודל הפשוט של הקריאה (The simple view of reading) ישנן מגבלות, כיוון שהוא עשוי לייצר רשמים כוזבים בנוגע למורכבות של הבנה. מודל זה מציג פענוח והבנה באופן גרפי שווה, וכתוצאה מכך פעמים רבות ישנה התרשמות (שגויה) **שהבנה** אינה שונה **מפענוח** מבחינת מורכבות וגמישות. כאשר אנחנו קוראים, ההבנה שלנו מושפעת מהאופן בו מוצגים הדברים. כך למשל, מחיר של 99.90 ש"ח ייראה לנו זול יותר מאשר 100 ש"ח, על אף שמבחינה לוגית אנחנו מבינים שאין ביניהם הבדל ובכל זאת האופן המחשבתי שלנו מושפע מכך. האופן בו מציגים פענוח והבנה כשני דברים שווים, גורם לנו לחשוב שהבנה מורכבת מיכולת אחת, כאשר במציאות הבנה הינה פעילות קוגניטיבית רב מימדית, אחת מהפעילויות המורכבות ביותר שבני האדם מבצעים על בסיס קבוע.

חוקרים רבים חקרו את נושא הבנת הנקרא והראו כיצד משימה זו מורכבת ומושפעת מהקורא, הטקסט, ומרכיבי המשימה, בעוד המודל הפשוט לקריאה לא מציג כך את הדברים. למעשה, לכל אדם רמות שונות של הבנת הנקרא בהתאם לרמת הטקסט שהם קוראים ובהתאם לסיבת הקריאה. לכן, למרות הדברים המוצגים במודל, לא ניתן להוריד את המדד של הבנת הנקרא ל"ישות" אחת או ציון אחד. כדי להבין באופן מדויק את התהליך המתרחש בהבנת הנקרא ואת ההבדלים האינדיבידואליים בתהליך זה, יש לבחון אותו בפרספקטיבה רב מימדית.

הבנת הנקרא, מעבר לקשר של יכולת זו עם יכולות קוגניטיביות-לשוניות, הינה יכולת מורכבת הרבה יותר מפענוח. כפי שתואר לעיל, הבנת הנקרא אינה יכולת בודדת אלא פעילות קוגניטיבית רב מימדית. לכן, לא סביר לצפות לשיפור משמעותי ונרחב בהבנת הנקרא כתוצאה מהוראה כללית, כגון הוראת אסטרטגיות קריאה. מחקרים מראים כי ניתן לראות שינויים אם נלמד

ילדים להיות קוראים אסטרטגיים. עם זאת, נמצא כי הדרך היעילה ביותר לשפר הבנת הנקרא היא באמצעות הוראה מותאמת ליכולות התלמיד עם טקסטים ספציפיים ומשימות מסוימות, בהתאם למרכיבי הידע או המיומנויות הבסיסיות המעורבות במשימות אלו.

מגבלה נוספת נוגעת למרכיב הידע הקודם, שאינו מקבל כל התייחסות במודל הפשוט של הקריאה. למשל, כאשר קוראים טקסט מידעי בנושא מסוים, חשוב ללמד את התלמידים ידע בסיסי שיעזור להם להגיע מוכנים לטקסט ולהבין. בנוסף לידע, זקוקים התלמידים להוראה ספציפית בזיהוי טענה, הערכת העובדות בטקסט וזיהוי דעת המחבר, ולקחת את כל הגורמים הללו בחשבון בתהליך הבנת הטקסט. לאחר מכן חשוב להנחות את התלמידים באופן ספציפי בהתאם למטלה שהם נדרשים לעשות בעקבות הקריאה (כתיבת חיבור, מצגת, דיווח בעל פה וכד').

סיכום

המודל הפשוט לקריאה (The simple view of reading) הינו מסגרת מחקרית יעילה להבנת תהליך התפתחות הבנת הנקרא, להבנת הבדלים אינדיבידואליים בין תלמידים, ולזיהוי תלמידים עם לקויות קריאה. למרות יתרונות אלו, יש לגישה זו גם חסרונות הנוגעים למורכבות של תהליך הבנת הנקרא. מחבר המאמר טוען כי יש צורך להכיר במורכבות של הבנת הנקרא כפעילות קוגניטיבית רב מימדית, וכך גם למדוד אותה בהתערבות ובהערכה של תלמידים.

למאמר המלא

